

nej til Frits Clausen, skønt den i sin konsekvens rakte videre.

Løvrigt er det et spørgsmål, om Henning Tjørnehøj ikke i sin fortolkning af Højgaardkredsens henvendelse er lovlig venlig mod den, når han nøjes med at kalde den antiparlamentarisk. Efter sin ordlyd ville den ikke blot skrue tiden tilbage til før 1901, men snarest til før 1849. De vidtgående fuldmagter, der opereredes med, fratog ikke blot rigsdagen sin indflydelse på regeringens sammensætning, men også på lovgivningen eller væsentlige dele af den.

Det leder frem til det historisk mest interessante spørgsmål, som forfatteren desværre ikke prøver at besvare. Hvor udbredt var den antidemokratiske strømning i Danmark i 1940? De folk, der nævnes, havde jo heller ikke før været sikre demokrater. Men kunne de efter 9. april og Hitlers militære triumfer regne med bredere tilslutning, og var det baggrunden for den aktivitet, de udfoldede? I andre lande virkede nederlagsstemningen med uhyggelig kraft. Den franske nationalforsamling gav med 95 % tilslutning den reaktionære marskal Petain fuldmagt til endog at afskaffe republikken, og i Norge var et flertal i Stortinget – og også i Arbejderpartiets gruppe – parat til at undsige kongen og eksilregeringen og overdrage al magt til et såkaldt rigsråd, hvis det ikke kom til at rumme alt for mange nazister, og hvis man på den måde kunne opretholde noget, der lignede norsk selvstændighed. Også fra Holland har vi klare vidnesbyrd om, at demokratiet blev underordnet det nationale. Hvad vi så i Danmark, var tilsyneladende kun et svagt ekko af den europæiske hovedstrøm. Eller var det noget mere? Reagerede vi i Danmark virkelig så meget mere koldsindigt end andre? Det kan ikke udelukkes og var i så fald forhandlingspolitikens fortjeneste. Men kun en systematisk undersøgelse af opinio-

nen uden for de kendte antiparlamentariske kredse kan dokumentere det.

Sikrest og mest overbevisende er bogens påvisning af, at det i hvert fald i kernen af antiparlamentarikernes kredse ikke blot drejede sig om en stillingtagen til abstrakte forfatningsmæssige problemer. Bestræbelserne havde en præcis adresse, vendt mod Socialdemokratiet og mod socialstaten i det hele taget. Sådan forholder det sig i almindelighed med abstrakte paroler. De skal oversættes til aktuel politik.

Henning Poulsen

Poul Westergaard Jensen: *Kære Fæter. Striden om modstandsbevægelsen i Jylland 1944-45*. (DIXIT, 1990). 196 s.

Bogen er en populær fremstilling af den intense strid i 1944-45 mellem på den ene side oberstløjtnant Vagn Bennike som chef for modstandsbevægelsens Jyllandsledelse, på den anden side Jens Toldstrup som leder af våbenmodtagelserne i Jylland og i en periode desuden chef for region I, Nordjylland. Sagen blev i 1959 indgående beskrevet i Jørgen Hæstrups »Hemmelig Alliance«, først og fremmest som et modsætningsforhold mellem modstandsbevægelsens civile og militære elementer. Den nye fremstilling ændrer ikke grundlæggende ved Hæstrups karakteristik. Men gennem en udførlig fremlæggelse af kildematerialet føjer den detaljer og nuancer til billedet af striden og den ejendommelige sammenfletning af principielle og personlige modsætninger. Mest overraskende er måske påvisningen af en ejendommelig alliance mellem officerer og kommunister, der begge satte disciplinen over alt andet.

Bogen er – som Hæstrups – præget af sympati for den dygtige og dynamiske Toldstrup, omend hans svagheder, især

mangel på diplomati, også får lov at træde klart frem. Dens største fortjeneste ligger dog i, at den fremlægger et stort dokumentmateriale aftrykt in extenso eller fyldige uddrag. Der er publiceret så lidt fra de bevarede modstandsarkiver, at alt nyt er vigtigt, og det må siges at være lykkedes forfatteren at tegne et inciterende nærbillede, som f.eks. også har betydelig lokalhistorisk relevans for Nordjylland. Men så meget mere må det beklages, at der savnes tilstrækkelig præcision. Af indledningen fremgår det, hvor de vigtigste dokumenter er fundet. Men den er ikke helt dækkende, og især er der problemer omkring de kortere citater. Fra et videnskabeligt synspunkt havde det været mere interessant, hvis forfatteren havde taget et skridt videre og formet bogen som en kommenteret kildeudgave – eller i det mindste tilføjet en oversigt over de præcise findesteder for de enkelte dokumenter.

Henning Poulsen

Carsten Due-Nielsen, Johan Peter Noack og Nikolaj Petersen: *Danmark, Norden og NATO 1948-1962*. (Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1991). [Dansk Udenrigspolitisk Instituts Skrifter nr. 17]. 224 s.

Et argument fra udenrigsminister Gustav Rasmussen til sin amerikanske kollega George Marshall i oktober 1948 var, at Danmark ved en eventuel besættelse (underforstået sovjetisk) ville opleve »store dele af befolkningen blive dræbt eller bortslæbt«. Skønt argumentet forhandlingstaktisk tilsigtede det formål at få USA til at forpligte sig til et forsvar af Danmark, er det nok ikke helt ved siden af den trusselsopfattelse, som danske politikere havde ved indgangen til den periode, der fylder mest i denne udgave: 1950ernes danske

sikkerhedspolitik. Det er nok værd at erindre sig i nutiden, hvor den sovjetiske »trussel« efter Berlinmurens fald, amerikanernes overlegne militærteknik i Golfkrigen og sammenbruddet af det kommunistiske system i Sovjet i øjeblikket kan synes forsvindende lille indtil det ikke-eksisterende.

At få nogen til at forpligte sig til forsvar af Danmark var netop problemet, da danske politikere (og væsentligst Socialdemokraterne) i foråret 1948 definitivt forlod forestillingen om en brobyggerrolle mellem øst og vest ved en alliancefri neutralitetspolitik. I sidste instans var det vel også den afgørende faktor for, at Danmark blev medlem af NATO. Det var nemlig prisen for at kunne skaffe sig våben vestfra, hvilket var en forudsætning for et forsvar overhovedet, som også det ikke-realiserede Skandinaviske Forsvarsforbund hvilede på.

Problemet, da Danmark var blevet medlem, var at undgå forpligtelse til at blive inddraget i alliancepartners eventuelle krige samtidig med at den noget usikre garanti for forsvar af dansk territorium søgtes maksimeret ved at understrege nordregionens særligt udsatte position og vigtighed og længst muligt modarbejde, at tyngdepunktet blev centralkontinentalt for ikke at tale om sydøsteuropæisk. Heri lå Danmark helt på linie med Norge, som der også var et tæt samarbejde med i NATO-spørgsmål og med Norge som den ledende part. Det var såvel samtidens aktører som eftertidens forskere enige om.

Udgivelsen består af 7 seminarieindlæg: *Nikolaj Petersen* redegør i *Atlantpagten eller Norden? Den danske alliancebeslutning 1949* på baggrund af andres, men især sin egen forskning, for trusselsopfattelse og udviklingen fra nej til alliancefri neutralitet i foråret 1948 til ja til NATO-medlemskab et år